

Hans Bankl, Bolni Habsburžani. Bolezni in počutje vladarske rodbine, Ljubljana : Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije, 2004, 185 strani. Prevod: Jakobina Slapar, Marjeta Kočevar; spremne študije: Zvonka Zupanič Slavec (urednica), Marjan M. Klemenčič, Igor Grdina.

Pri Inštitutu za zgodovino medicine Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, Znanstvenem društvu za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije so pripravili za izdajo knjigo Hansa Bankla *Die Kranken Habsburger. Befinde und Befindlichkeiten einer Herrscherdynastie* v prevodu Jakobine Slapar in Marjete Kočevar z naslovom *Bolni Habsburžani: bolezni in počutje vladarske rodbine*.

Za objavo knjige so se pri Znanstvenem društvu za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije odločili zato, da bi slovenskemu bralstvu približali zasebnost vladarske družine, s katero je bila dolga stoletja povezana tudi slovenska zgodovina. V predgovoru h knjigi, ki obsega 185 strani, Zvonka Zupanič Slavec kot urednica opozarja, da smo s tem prevodom dobili prvo knjigo o patologiji evropskega plemstva v slovenskem jeziku. Knjiga je zaradi duhovitega in poljudnega pisanja berljiva in kot taka dostopna široki paleti bralcev – zahtevnih in manj zahtevnih.

Avtor knjige je avstrijski patolog, ki je izdal več kot 160 znanstvenih publikacij, zaslovel pa s poljudnimi uspešnicami o patologiji v zgodovini. Za pisanje le-teh je Bankl pregledal več kot 200 bolniških kartotek in obdukcijских poročil pomembnih osebnosti. Poleg omenjene knjige, prevedene v slovenščino, so v nemsčini izšle *V hrbtu tiči nož*, *Bolezni Ludwiga van Beethovna*, *Mozartove relikvije*, *Mnogo poti vodi v večnost*, *Usoda in konec nenavadnih ljudi*, *Patolog ve vse*, vendar prepozno.

V knjigi z dvanajstimi poglavji je predstavljeno življenje Habsburžanov iz drugega zornega kota, kot smo bili vajeni doslej. Poleg skopih političnih podatkov obravnava predvsem bolezenske težave, ki so bile pri večjem delu vladarske družine posledica poročnih zvez med sorodniki. Avtor, po poklicu zdravnik patolog, nam z opisovanjem bolezni, ki so pestile dinastijo, in vpletanjem zanimivih anekdot o posameznih predstavnikih avstrijske vladarske rodbine osvetli tudi del takratnega političnega dogajanja.

Samemu prevodu knjige so se v uredništvu odločili dodati še tri *spreme študije uveljavljenih strokovnjakov*: *zgodovinarke medicine doc. dr. Zvonke Zupanič Slavec, slovenista in zgodovinarja prof. dr. Igorja Grdine ter geografa in zgodovinarja prof. dr. Marijana M. Klemenčiča. Tako je prevod dobil aktualizirano medicinsko, politično-zgodovinsko in geografsko-zgodovinsko ozadje. Zal prispevkom manjka znanstveni aparat, pogrešamo pa ga tudi pri prevedeni knjigi, saj najdemo navedeno le uporabljeno literaturo. Delo tako ostaja z mnogimi zanimivimi podatki in razpredelnicami prijetno berljiva in zanimiva zgodovinsko-medicinska uspešnica. Knjiga je zanimiva in sočna družinska kronika Habsburžanov, ki na mnogih*

mestih zelo spominja na knjigo Dorothy Gies Mcguigan *The Habsburgs – The Personal Lives of a Royal Family* (v slovenskem prevodu Habsburžani privatno).

Aleksandra Serše

Šolska kronika, Zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje, Glasilo Slovenskega šolskega muzeja, Ljubljana, leto 2003, letnik 12 – XXXVI, številka 1, 174 strani, in številka 2, 225 strani.

Slovenski šolski muzej je podobno kot lani tudi letos izdal dve številki glasila *Šolska kronika*, in sicer je prva splošna, druga pa tematska, namenjena razpravam ob razstavi z naslovom *Stara šola novo tepe*.

Po uvodnih besedah urednice Marjetke Balkovec Debevec sledi niz treh *člankov in razprav*. Dr. Edvard Protner predstavlja doslej nepoznano delo slovenske povojne pedagoške misli dr. Ivana Ahčina z naslovom *Pedagogika*, ki odseva pedagogovo politično skrajno desno usmerjenost, saj je pripadal taboru t.i. bojevitega katolicizma. Tudi Ernesta Drole obravnava manj poznano temo. Seznanja nas z italijansko stavbno dediščino šol iz obdobja med obema vojnama na območju devetnajstih občin, ki jih pokriva organizacijska enota Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije v Novi Gorici. Dr. Božo Otorepec predstavlja kamniškega šolmoštra Ulrika in njegov zanimivi pečat iz leta 1297, na katerem je upodobljen sedeč s knjigo v rokah. Take upodobitve so pri nas velika redkost.

V rubriki *Prispevki in gradivo* sta dva prispevka. Veronika Bartolj predstavlja prizadevanja učitelja fizike Franca Hauptmanna s konca 19. stoletja, da bi v šolah spremenili način faktografskega poučevanja in otroke naučili logičnega razmišljanja in sklepanja. Ob 110. obletnici smrti jezikoslovca in literarnega zgodovinarja Josipa Marna je Tatjana Hojan pripravila pregled njegovega sodelovanja z razpravami in drugimi prispevki, objavljenimi v glasilu *Učiteljski tovariš*.

Za vsebinski sklop *Jubileji* pripravlja Slavica Pavlič vsako leto predstavitev tistih šolskih ustanov, ki proslavljajo visoke in okrogle obletnice ustanovitve. Tokrat jih je kar 38 z vseh koncev Slovenije. Redkejši so v *Šolski kroniki* zapisi ob jubilejih učiteljev. Marjetka Balkovec Debevec pa je tokrat prispevek posvetila upokojeni učiteljici Vidi Uršič, ki je v letu 2003 ućakala kar stoti rojstni dan.

Redna rubrika v zborniku je tudi *Iz muzejskega dela*, kjer vsakokrat lahko beremo o vsem, kar so maloštevilni, a prizadevni zaposleni v Slovenskem šolskem muzeju v obravnavanem letu postorili. Vedno znova smo lahko prijetno presenečeni in začudeni nad njihovim neutrudnim elanom in zamislimi. O tem nam sporoča direktor, mag. Branko Šuštar. V tej rubriki je

tudi zanimivi zapis Ksenije Guzej, nastal ob obisku v šolskem muzeju Bergisch Gladbach v Nemčiji.

Za sklop z naslovom *Drobtinice iz šolske preteklosti* je Tatjana Hojan pripravila zapis o otrocih in tobaku, ki je bil objavljen že davnega leta 1886 v Učiteljskem tovarišu in zapis o šoli v vasi Razdrto, ki je bil prav tako objavljen v Učiteljskem tovarišu, le da dve leti pozneje. Milan Škrabec je s pomočjo dokumentacije v Slovenskem šolskem arhivu razvozlal uganko ob naključno najdeni fotografiji, za katero ni mogel ugotoviti, kaj naj bi predstavljala. Na sliki naj bi bila ruska šola v gradu Ponoviče in Hrastovec, namenjena beguncem iz Rusije, ki so se zatekli v Jugoslavijo po neuspehi kontrarevoluciji med letoma 1918 in 1920. Šola je pri nas delovala do leta 1935.

V rubriki *Poročila in ocene* več avtorjev predstavlja nekatera novejša dela v zvezi s šolstvom in pedagogiko.

Na koncu je v rubriki *Bibliografija* objavljena zajetna bibliografija šolstva v Prekmurju; pripravil jo je Franc Kuzmič.

Druga številka 12. letnika Šolske kronike prinaša izključno prispevke in razprave ob razstavi *Stara šola novo tepe*. Odprta je bila 19. novembra 2003 v prostorih Šolskega muzeja. Ta številka Šolske kronike je zato poimenovana Zbornik ob razstavi Stara šola novo tepe. V prvem delu najprej lahko beremo nagovor ravnatelja muzeja mag. Branka Šuštarja, nato avtorja razstave mag. Staneta Okoliša in nazadnje državne sekretarke z ministrstva za šolstvo, znanost in šport Judite Kremžar Počkaj. Premori med nagovori so bili že ob odprtju razstave popestrjeni z branjem zanimivih odlomkov iz starejših revij in časopisja, povezanih s kaznovanjem šolarjev. Ti so sedaj objavljeni tudi v Šolski kroniki.

V rubriki *Članki in razprave* je objavljenih kar deset prispevkov s temo šolske kazni. V prvem mag. Stane Okoliš obravnava razmere ob uvedbi šolske reforme leta 1774, ki ji je sledil tudi priročnik učiteljem za njihovo vsakdanje delo z navodili za kaznovanje učencev. Iz navodil izvemo, kaj in kako so učitelji smeli in česa in kdaj niso smeli kaznovati. Večji je bil otrok, večja šiba ga je lahko tepla. Izvrstna poznavalka našega pedagoškega časopisja Tatjana Hojan je v njem poiskala različne prispevke, ki pišejo o šolskih kaznih. Ugotovila je, da je časopisje pred letom 1870 zagovarjalo telesno kazen kot najbolj učinkovito vzgojno sredstvo, časopisje po tem obdobju se je strinjalo s telesno kaznijo le v skrajnih primerih, po letu 1910 pa je zasledila zapise, ki zagovarjajo sodelovanje učencev pri oblikovanju pravil za kaznovanja. Obdelala je obdobje do prvih let po drugi svetovni vojni. Mag. Branko Šuštar v prispevku z naslovom "S šibo je v šoli križ. List Slovenski učitelj o šolskih kaznih in nagradah v začetku 20. stoletja" sledi stališčem katoliško usmerjenega

učiteljstva, ki je razpoznavno iz člankov v tej pedagoški reviji in v delovanju Slomškove zveze. Ugotavlja, da so v praksi telesno kazen, čeprav je bila v bistvu že leta 1870 prepovedana in so ji zelo nasprotovali tudi katoliški pedagogi, uporabljali. Avtor ugotavlja, da sta nanjo zlasti vplivala vzgoja doma in splošen odnos družbe do telesne kazni. S pomočjo arhivskega gradiva s partizanskega pedagoškega tečaja na osvobojenem ozemlju v Dobljčah v Beli krajini nas Marjetka Balkovec Debevec seznanja z razmišljanji tamkajšnjih bodočih učiteljev o telesnih in raznih sramotilnih kaznih. Njihov glavni cilj naj bi bil vzgoja z lepo besedo. Sledi več prispevkov strokovnjakov za pedagogiko. Prispevek z naslovom Zgodovinski oris razumevanja in pomena pedagoške kazni je delo dr. Franceta Strmčnika. Po temeljitem orisu zgodovine kaznovanja od humanistov do utopičnih socialistov primerja pretekla obdobja s sodobnostjo in ugotavlja, da je za kaznovanje značilno ciklično nihanje. Danes naj bi se ta cikel obračal navzdol, to pa je mogoče sklepati po vse večjem zavzemanju za več prisile v šoli. Dr. Monika Govekar – Okoliš v prispevku analizira zakonsko predpisane šolske kazni v gimnazijah na Slovenskem od 1849 do 1914, posebej opisuje formalno določene kazni in njihov pomen. Mag. Iris Uzman piše o kaznih v sodobni šoli; bile naj bi humane, ne represivne in ne rutinske, temveč bi morale vplivati na otrokovo moralno in socialno zrelost in razumsko sprejemanje pravil, ki veljajo v šoli in družbi. O problemih vzgojnih ukrepov v današnjem srednjem šolstvu piše Ludvik Mihelič. Predstavlja sodobne zakonske predpise in pravilnik o šolskem redu za srednje šole ter vrednoti uresničevanje. Da bi dosegel večjo objektivnost je opravil med dijaki in sodelavci na šoli, na kateri poučuje, kratko anketo o kršitvi predpisov in izrekanju kazni. Dr. Jana Kalin obravnava razvoj učencev s stališča pedagoške znanosti od heteronomne k avtonomni moralnosti in poudarja, da je v tem razvoju pomembno spoštovanje mladega človeka, njegove osebnosti, izkušenj, stališč in vrednot. Dr. Robi Kroflič razpravlja o pedagoški vrednosti kazni. Po njegovem mnenju se kazni kot pozitivnemu pedagoškemu učinku pri vzgoji za oblikovanje samostojne, kritične, odgovorne in etično občutljive osebnosti ne moremo izogniti. Upokojeni učitelj Jurij Lovrenc Mrak v prispevku obuja svoje in druge spomine na nič kaj prizanesljive kazni v šoli od obdobja pred prvo svetovno vojno do pred nekaj desetletji.

Šolsko kroniko končuje rubrika *Drobtinice iz šolske preteklosti*. Zanja je Tatjana Hojan iz nekdanjih pedagoških revij izbrala več zanimivih zapisov, povezanih s šolskimi kaznimi in nagradami.

Vlasta Tul